

Waar blijft de digitale bibliotheek?

Het internet maakt uitgevers en bibliotheken overbodig.

De bibliotheek meet zich tegenwoordig graag een modern imago aan, weg van het stoffige beeld dat rond grote verzamelingen papier hangt. Ze biedt niet langer alleen boeken aan, maar ook films, muziek en software. Er staan computers, er is toegang tot het internet. Namen en titels van werken kunnen digitaal worden opgezocht. Materiaal kan in sommige gevallen via robots worden uitgeleend en weer binnengebracht. Boeken of cd's kunnen via het internet worden gereserveerd, of hun uitleentermijn kan online worden verlengd.

Maar is dit nu een moderne, 21ste-eeuwse bibliotheek? Helemaal niet!. Het is een ouderwetse bibliotheek, met een laagje digitaal vernis. De bibliotheek draait rond de pot. De digitalisering van informatie biedt veel meer mogelijkheden, waarvan slechts een fractie wordt gebruikt. Als de bibliotheek echt wil meegaan met haar tijd, dan moet ze haar materiaal ter download via het internet aanbieden. Alle muziekalbums, alle films, alle software, alle muziekpartituren. En als ze straks beschikbaar komen: ook alle boeken. Die werkwijze zou enorm veel voordelen bieden, in de eerste plaats voor de bibliotheekgebruikers, maar ook voor de bibliotheek zelf.

Eerst en vooral: uitlenen via internet betekent dat de bibliotheek de klok rond open is, zeven dagen op zeven. Makkelijker kan het niet. Bibliotheekgebruikers lopen niet langer te vloeken omdat ze zich nog maar eens vergist hebben in de immer veranderende uurregeling. Bibliotheekmedewerkers lopen niet langer te sakkeren omdat ze twee zaterdagen na elkaar moeten werken.

Twee: de volledige collectie van de bibliotheek is altijd beschikbaar. Nu moet je vaak lang wachten op wat je zoekt, omdat een andere bibliotheekbezoeker dat heeft geleend. Omdat geld en ruimte beperkt zijn, kan de bibliotheek niet van elk werk evenveel exemplaren in voorraad hebben als dat er bezoekers zijn. Maar een digitaal bestand kan desnoods aan alle bezoekers tegelijk worden uitgeleend, zonder dat er bijkomende opslagruimte nodig is in de bibliotheek (zelfs geen digitale opslagruimte, want bij een download wordt er een kopie gemaakt van een origineel bestand).

Drie: een digitaal audio- of videobestand kan na het verstrijken van de uitleentermijn onbruikbaar worden gemaakt door versleteling. De gebruiker moet dus geen enkele actie ondernemen nadat de uitleenperiode is verstreken, en loopt dus ook geen risico om boetes te betalen omdat de materialen te laat worden teruggebracht. De bibliotheek krijgt niet langer af te rekenen met gestolen, beschadigde of te laat teruggebrachte materialen. Bovendien kan ze veel plaats besparen. En last but not least, door al deze voordelen voor de gebruikers, zal het ledenaantal van bibliotheken exploderen. Maar dat is tegelijk het probleem.

Kris DE DECKER
is freelance journalist voor Knack
en initiatiefnemer van het
internettijdschrift *Lowtech Magazine*
(www.lowtechmagazine.be)

Er is een derde partij, die de bibliotheek liever onder een dikke laag stof ziet. De uitgevers. Uitgevers zijn bang voor een echt digitale bibliotheek, en niet zonder reden. Aangezien een digitaal bestand aan alle leden tegelijk kan worden uitgeleend, is er in essentie geen enkele praktische reden meer om de uitleentermijn te beperken. Die uitleentermijn is immers in het leven geroepen om andere bezoekers de kans te geven om op hun beurt het werk uit te lenen.

Zonder uitleentermijn verandert de online bibliotheek in een online multimediamwinkel. Amazon, maar dan gratis. Je zou als lid van de bibliotheek wel gek zijn om nog een boek, een cd of software aan te kopen. Uiteraard kunnen de uitgevers afdwingen dat de uitleentermijn moet blijven bestaan, alleen omwille van hun voortbestaan als commerciële onderneming. Maar dat helpt niet eens. De bibliotheekbezoeker kan in dat geval het werk opnieuw uitlenen – een dag, een minuut of een seconde nadat het is ‘ingeleverd’. Die strategie kan ook in een traditionele bibliotheek worden toegepast. Maar in dat geval moet de bezoeker zich opnieuw verplaatsen, en loopt hij of zij altijd het risico dat het werk intussen is uitgeleend aan een andere bezoeker, of dat het door iemand werd gereserveerd.

Kortom, als de echte digitale bibliotheek het leven ziet, kunnen de uitgeverijen hun winkel sluiten. In de Verenigde Staten, waar sommige bibliotheken al materiaal via het internet aanbieden, hebben de uitgevers dan ook een kunstmatige schaarste afgedwongen. Een digitaal bestand kan er slechts aan één of een beperkt aantal gebruikers tegelijk worden uitgeleend. Waardoor de belangrijkste voordelen van een digitale collectie – alles altijd voor iedereen toegankelijk – worden tenietgedaan. Het resultaat is opnieuw een ouderwetse bibliotheek, met een laagje digitaal vernis. De digitale informatie wordt nog altijd behandeld alsof ze op een fysieke drager staat.

Hoe moet het dan verder? Zowel de bibliotheek als de uitgevers zullen hun distributiefunctie verliezen. Het internet heeft namelijk alles in huis om de rol van uitgever en bibliotheek op zich te nemen. Muzikanten, schrijvers en software-ontwikkelaars kunnen hun werk er rechtstreeks aanbieden aan hun publiek. Dat deel van het publiek dat kan en wil betalen, zal dat doen. De rest zal het gratis downloaden. Muzikanten en schrijvers zullen er niet veel beter van worden, maar ook niet slechter. Het grote geld gaat nu immers niet naar hen, maar naar de uitgevers en de auteursverenigingen.

Uitgevers en bibliotheken hebben best nog wat tijd om aan het idee van hun nakende ondergang te wennen. Boeken – de oorspronkelijke corebusiness van bibliotheken – zijn nog altijd niet gedigitaliseerd. En vaak vergeten, maar zeker niet minder belangrijk: nog lang niet iedereen beschikt over een internetverbinding. Het wereldwijde netwerk is momenteel nog altijd een vrij marginaal verschijnsel – niet eens een vijfde van de wereldbevolking heeft een aansluiting. Vier op de tien Belgen is nog nooit op het internet geweest.